

Barabási Albert-László: A képlettől a képig – A dataizmus művészete

Köszönöm szépen, nagyon örülök, hogy megnyithatom Barabási Albert-László kiállítását.

Kezdetnek, kérem, ugorjanak vissza velem 322 évet. 1704-ben Newton megmutatta, hogy a fehér fény egy prizmán átbocsátva hét színre bomlik. Ez ma nem hangzik forradalminak. De akkor az volt. Előtte azt hittük, hogy a fehér fény a tiszta, oszthatatlan princípium. Az egység. A szín pedig valami zavar, valami torzítás. Newton megértette: a fehér fény összetett. Ami egységesnek látszik, amögött struktúra van, és az megismerhető. Sokan kellemetlennek találták ezt. De sokakat inspirált – és hatalmas hatással volt az egész felvilágosodásra. Egy konkrét, számomra kedves példával mutatnám ezt be. Egy jezsuita matematikus, Louis-Bertrand Castel olvasta Newton *Optikáját*, és annyira inspirálónak találta a gondolatokat, hogy épített egy okuláris csembalót – egy szemnek szóló hangszeret. Hatvan színes üveglap, mögöttük gyertyák, és ha leütöd a billentyűt, egy szín jelenik meg. Még Telemann is Párizsba utazott, hogy láthassa. Voltaire és Rousseau is foglalkoztak vele – írtak róla, vitatkoztak róla. Ez az alkotás nem Newton fizikájának illusztrációja volt. Számomra ez egy gyönyörű példa arra, ahogy a kultúra megért egy elvet, és alkotni kezd vele. Magáévá teszi, személyessé teszi.

Ugorjunk 1999-be. A múlt században a világon elfogadott nézet volt, hogy a hálózatok véletlenszerűen szerveződnek. Két magyar matematikus, Erdős Pál és Rényi Alfréd modellje alapján minden csomópontnak nagyjából azonos esélye van kapcsolatokat szerezni. Nincs struktúra, csak a véletlen. Barabási és diákja, Albert Réka feltérképezte az akkori internetet, és megtalálta, ami ott volt, csak senki nem kereste: a hálózatoknak központjaik vannak. Néhány csomópont köré rengeteg kapcsolat szerveződik, míg a többség köré alig. Ugyanez igaz a városokra, a tudományos hivatkozásokra, az álhírek terjedésére. Egy törvény, amely mindenhol ott van, csak meg kellett érteni. Ami felületes olvasatban úgy hangzik, hogy „minden mindennel összefügg” – látva mögöttem ezt a hálózatot, talán valaki így is érzi –, az valójában egy nagyon konkrét matematikai struktúra. A szomszéd teremben épp a Covid-járvány álhíreinek szuperterjesztőire látunk reflexiót: az oltásellenes dezinformációk 65%-áért mindössze 12 ember volt felelős. Nem minden mindennel függ össze. Ha az ember veszi a fáradságot és megérti a struktúrát, sokkal mélyebben érti meg a világot. A rengeteg adat és hálózat világát, aminek mindannyiunkra hatalmas hatása van.

2026, Műcsarnok. Úgy gondolom, hiába értünk meg valamit, ha mint kultúra, mint társadalom nem tudunk vele személyesen foglalkozni. Castel 1725-ben megépítette a hangszerét. Barabási most megfesti rejtett hálózatait. De ez a kiállítás nem tudományos illusztráció. A három sorozat – *Fake News*, *Banned Books*, *Numb3rs* – kódolt adatokból indulva jut el festészeti struktúrákig. Nem magyaráz. Személyessé tesz. Nagyon szép, ahogy a kiállítás elindul Barabási gyerekkorától – látjuk, ahogy a nagypapa festőhengerekkel tapétákat csinált, és ez a motívum visszatér az egyedi, adott témára tervezett festőhengerekkel. Barabási másképp látja a világot a tudományos háttérével. De érző alkotóként nagyon személyesen tudja ezt átformálni számunkra. És ez nagyon releváns. Hatalmas sebességgel fejlődő technológiai világunkat csak akkor tudjuk uralni, csak akkor lehetünk szabadok és nem kiszolgáltatottak, ha a megértés valódi, nem felületes, ha az élmény személyes. Ha alkotunk belőle, magunk képére formáljuk. Barabási munkája – tudósként és festőként egyszerre – ezt mutatja meg: amit adatként tudunk, azt itt emberként éljük meg.

Élvezzék a kiállítást!

Somlai-Fischer Ádám